

วจนลีลาในบทไว้อาลัยผู้วายชนม์ของ ขรรค์ชัย บุนปาน
Style Used
in Khanchai Bunparn's Eulogies.

ปาดิสะห์ แวนาจิ
นักศึกษาปริญญาโท (ภาษาไทยกับการสื่อสาร)
มนตรี มีเนียม
อ.ม. (ภาษาไทย), รองศาสตราจารย์, ภาควิชาสารคดีศึกษา
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
กอบกาญจน์ ภิเษก
ปร.ด. (ภาษาไทย), อาจารย์, ภาควิชาภาษาไทย
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Abstract

This research examines the method of presentation of contents and the use of language in Khanchai Bunparn's 39 elegies published in "Adorned in the World".

To capture readers' attention and interest, Khanchai Bunparn entitles his elegies by using mournful expressions and reverential terms for the deceased, thematic statements, topical poems, and allusion. His stories are also presented in chronological order and according to the significance of the events that took place in the stories. Several incidents are included to show his close relationship with the deceased. Detailed accounts of the dead portray their lives in various aspects. In his conclusion, Khanchai Bunparn raises conceptual and thought-provoking questions to highlight important matters, and uses words or phrases conflicting with the elegiac titles to provide insights and guidelines for living. In terms of language use, Khanchai Bunparn uses semi-structured language and spoken language to create familiarity with his readers, images to make readers feel part of the events, and implications to involve readers in the search of true meaning. Moreover, he uses negative sentences to express conflicting ideas, imperative sentences to suggest things we should and should not do, and questions to provoke deep thoughts about issues of life and to mock individuals' behaviors. Likewise, the author uses simile and metaphor to compare abstract and concrete ideas, to encourage conceptual understanding, personification to convey the feeling of loss, onomatopoeia as reference to the deceased, hyperbole to honor them, and paradox to display the author's points of view regarding living. In short, through his stylistic presentation of his elegies, Khanchai Bunparn provides concepts of living, especially Dharmic principles and work and living ethics.

Keywords : styles, eulogies

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์กลวิธีในการนำเสนอเนื้อหาและการใช้ภาษาที่แสดงให้เห็นงานลีลาของ ชรรค์ชัย บุนปาน ในบทความไว้อาลัยผู้วายชนม์ ซึ่งตีพิมพ์ในหนังสือ “*ประดับไว้ในโลกา*” จำนวน 39 บทความ

ผลการวิจัยพบว่า บทความไว้อาลัยผู้วายชนม์ของ ชรรค์ชัย บุนปาน ใช้กลวิธีในการนำเสนอเนื้อหา โดยตั้งชื่อเรื่อง ด้วยการใช้คำแสดงความรู้สึกอาลัยอาวรณ์และคำเรียกขานแสดงความเคารพนับถือนำหน้าชื่อผู้วายชนม์ รวมทั้งใช้ข้อความที่ชี้ประเด็นความคิดหลักของเรื่อง เพื่อจูงใจผู้อ่าน ใช้โคลงกระทู้ การทำคำคม และอ้างอิงเอกสารหรือข้อมูลในส่วนความนำ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและโน้มน้าวให้ผู้อ่านสนใจติดตามเนื้อเรื่อง ดำเนินเรื่องตามลำดับเวลา เหตุการณ์ และตามความสำคัญของเรื่อง เพื่อความต่อเนื่องและสอดคล้องกัน นอกจากนี้ยังใช้การขยายความประเด็นหลักด้วยการยกตัวอย่างสถานการณ์ที่แสดงให้เห็นความผูกพันใกล้ชิดของผู้เขียนกับผู้วายชนม์ การยกย่ององค์ประกอบสำคัญที่แสดงคุณสมบัติของผู้วายชนม์ และอ้างอิงเอกสารหรือข้อมูล เพื่อกระตุ้นให้ผู้อ่านติดตามเรื่องราวชีวิตของผู้วายชนม์ในแง่มุมอื่น ๆ สรุปเรื่องด้วย การแสดงแนวคิด ตั้งคำถามให้ผู้อ่านขบคิด ใช้คำคม ชี้ให้เห็นประเด็นสำคัญ และใช้คำหรือข้อความที่ขัดแย้งกับชื่อเรื่อง เพื่อให้ข้อคิดและเป็นแนวทางในการปฏิบัติ

ในส่วนของการใช้ภาษา ชรรค์ชัย บุนปาน ใช้ภาษาระดับกึ่งแบบแผนกับภาษาปาก หรือใช้ภาษาพูด เพื่อสร้างความเป็นกันเอง ใช้คำแสดงภาพ ให้ผู้อ่านรู้สึกเหมือนได้ร่วมอยู่ในเหตุการณ์ คำสื่อความหมายโดยนัย เพื่อให้ผู้อ่านคิดใคร่ครวญหาความหมายที่แท้จริง และใช้คำบ่งชี้คุณสมบัติของบุคคล เพื่อยกย่องผู้วายชนม์ ใช้ประโยคปฏิเสธ เพื่อแสดงความคิดที่ไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ที่กล่าวถึง ใช้ประโยคคำสั่ง เพื่อบอกให้ตระหนักในสิ่งที่ควรและไม่ควรปฏิบัติ ใช้ประโยคคำถาม เพื่อยั่วให้คิดหาคำตอบในประเด็นของการดำรงชีวิต และประชันประชัน ล้อเลียนพฤติกรรมของบุคคล การใช้โวหารภาพพจน์ ผู้เขียนใช้อุปมาและอุปลักษณ์ เปรียบเทียบสิ่งที่เป็นนามธรรมกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม เพื่อให้เกิดภาพในจินตนาการแล้วย้อนกลับมาทบทวนความหมายของนามธรรม ใช้โวหารบุคคลวัต เพื่อสื่อความรู้สึกสูญเสียของบุคคล โวหารสัทพจน์ เพื่อเชื่อมโยงกับคุณสมบัติของผู้วายชนม์ โวหารอติพจน์ เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นคุณลักษณะอันควรแก่การยกย่องของผู้วายชนม์และโวหารปฏิทรรศน์ เพื่อแสดงคุณสมบัติของผู้วายชนม์และแสดงทรรศนะของผู้เขียนในการดำรงชีวิต

เมื่อวิเคราะห์กลวิธีในการนำเสนอเนื้อหาและการใช้ภาษาที่แสดงให้เห็นลีลาอันเป็นลักษณะเฉพาะของ ชรรค์ชัย บุนปาน แล้วยังพบว่า บทความไว้อาลัยผู้วายชนม์มีเนื้อหาที่แสดงให้เห็นวัตรปฏิบัติของผู้วายชนม์ในแง่มุมของการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ได้แก่ หลักธรรมที่พุทธศาสนิกชนพึงตระหนัก คุณธรรมในการประกอบอาชีพ และคุณธรรมในการดำรงชีวิตอีกด้วย

คำสำคัญ : งานลีลา, บทไว้อาลัยผู้วายชนม์

ความนำ

บทความไว้อาลัยผู้วายชนม์ของชรรค์ชัย บุนปาน มีเนื้อหาบางส่วนสอดคล้องกับหลักเกณฑ์การเขียนไว้อาลัยผู้วายชนม์ทั่วไป คือกล่าวแสดงความอาลัย สรรเสริญ และความหวังในการไปสู่สุคติ โดยบอกเล่าประวัติผลงานและคุณความดีของผู้วายชนม์ แต่มีข้อแตกต่างจากการเขียนไว้อาลัยผู้วายชนม์ทั่วไป คือผู้เขียนมิได้นำเสนอเนื้อหาที่บันทึกอย่างเป็นทางการจากญาติพี่น้อง มิตรสหาย หรือผู้ที่ผู้วายชนม์เคารพนับถือแต่เป็นเรื่องราวในมุมมองที่เกิดจากความใกล้ชิดระหว่างผู้เขียนกับผู้วายชนม์ อันแสดงถึงประสบการณ์ร่วมของผู้เขียนกับผู้วายชนม์ กล่าวได้ว่า ผู้เขียนนำเสนอที่เป็น “ความจริง” ซึ่งพบเห็นมาเขียนเพื่อให้ผู้อ่านได้รู้จักผู้วายชนม์ ในอีกแง่มุมหนึ่งอาจเป็นแง่มุมที่สามี ภรรยา บุตรธิดาของผู้วายชนม์ไม่เคยรับรู้มาก่อน การกล่าวอ้างถึงคุณงามความดีของผู้วายชนม์ จึงเป็นข้อเท็จจริงที่ผู้เขียนได้สัมผัสด้วยตนเอง มิได้เกิดจากการประดิษฐ์อย่างเกินจริง

เมื่อวิเคราะห์กลวิธีในการนำเสนอเนื้อหาและการใช้ภาษาที่สื่อให้เห็นลีลาอันเป็นลักษณะเฉพาะของชรรค์ชัย บุนปาน แล้วยังพบว่า บทความไว้อาลัยผู้วายชนม์มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเรื่องราวชีวิตของผู้วายชนม์ในแง่การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ที่แสดงแนวคิดให้ตระหนักถึงหลักธรรมทางพุทธศาสนาอันเชื่อมโยงกับกฎอนิจจัง ตลอดจนคุณธรรมในการประกอบสัมมาชีพและการดำเนินชีวิต แม้เนื้อหาดังกล่าวจะมีใช้พรรณนาของผู้เขียน แต่ก็ยังเป็นแนวคิดอันมีที่มาจากวัตรปฏิบัติของผู้วายชนม์ ซึ่งผู้เขียนนำมาบอกเล่าบทความของชรรค์ชัย บุนปาน จึงมิได้เป็นเพียงบทความยกย่องคุณงามความดีของผู้วายชนม์ แต่ยังเป็นบทความที่มีเนื้อหาแสดงแนวคิดและมุมมองในการดำรงชีวิตแก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ด้วย

ชรรค์ชัย บุนปาน เป็นนักเขียนที่มีความโดดเด่นในชั้นเชิงการเขียน ทั้งรูปแบบการนำเสนอเนื้อหา ตลอดจนการใช้ภาษาที่มีลักษณะเฉพาะตน ดังบทความที่ชรรค์ชัยเขียนไว้อาลัยหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช (140-145) จะเห็นความสอดคล้องของกลวิธีในการนำเสนอเนื้อหากับการใช้ภาษา การตั้งชื่อเรื่อง “แค่ อาจารย์คุณชาย” ผู้เขียนใช้คำว่า “แค่” เพื่อสื่อว่า ผู้เขียนเขียนบทความนี้ให้แก่ผู้ที่มิฐานะสูงกว่าและเป็นที่เคารพนับถือ คือหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งผู้เขียนเรียกขานว่า “อาจารย์คุณชาย” คำว่า “อาจารย์” บ่งชี้ว่าบุคคลที่ผู้เขียนจะเขียนถึงเป็นครู ผู้ประสพวิชาและ “คุณชาย” เป็นภาษาปากที่ใช้เรียกเชื้อพระวงศ์ที่มีฐานันดรศักดิ์ในระดับหม่อมราชวงศ์ จึงเป็นชื่อเรื่องที่ชวนให้ติดตามอ่านในส่วนของเนื้อหาเพื่อจะได้ว่า ผู้เขียนใน

ฐานะผู้มีความใกล้ชิดหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช จะเขียนไว้อาลัยหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ในลักษณะใด
ในส่วนของความนำ ผู้เขียนเกริ่นนำด้วยโคลงกระทู้ 1 บท โดยใช้ชื่อสกุลของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์เป็นกระทู้

คึก คะนองลูกเล่นร้าย รอนราพณ์ ลงฤ
ฤทธิ์ เดชโคตเด่นปราบ ศีกเหียน
ปรา กฎแก่คนบาป คนถ่อย เกื่อนนา
โมช ปิตดั่งเสียน แทรกกันเผด็จการฯ

เนื้อหาของโคลงกระทู้ ผู้เขียนกล่าวยกย่องหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ว่าเป็นบุคคลที่มีไหวพริบ เฉลียวฉลาด สามารถเอาชนะผู้ที่ไม่ตั้งมั่นอยู่ในธรรม หรือผู้ที่ใช้อำนาจไปในทางที่ผิด (ผู้เขียนเปรียบบุคคลที่มีพฤติกรรมดังกล่าวกับ “ราพณ์” คือทศกัณฐ์ ตัวละครฝ่ายปฏิปักษ์ในเรื่องรามเกียรติ์) ทั้งยังขัดขวางไม่ให้เผด็จการเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ท่านดำรงตำแหน่งทางการเมือง ผู้เขียนได้นำเข้าสู่ส่วนที่เป็นเนื้อเรื่องด้วยการเล่าถึงเหตุการณ์ ที่อยู่ในความทรงจำของผู้เขียนตามลำดับเวลาและเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็น “ความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างผู้เขียนกับหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช คุณลักษณะอันน่ายกย่องและตัวตนของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์” ทั้งยังเป็นการขยายเนื้อความในส่วนความนำให้เห็น “ความมีไหวพริบ ฉลาดหลักแหลม” ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ให้เด่นชัดมากยิ่งขึ้น เริ่มจากเมื่อครั้งผู้เขียนได้ไปสมัครเป็นนักข่าวของหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ซึ่งขณะนั้นหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ผู้เขียนเล่าว่าแม้ผู้เขียนจะไม่ได้ทำงานเป็นนักข่าวหนังสือพิมพ์สยามรัฐ แต่ผู้เขียนก็รู้สึกประทับใจหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งเป็นผู้อาวุโสที่ได้ให้ “ความเมตตา” แก่เด็กอายุเพียง 17 ปี อย่างผู้เขียนด้วยการกล่าวกับผู้เขียนว่า “สยามรัฐเขาต้องสัมภาษณ์ อธิบดี รัฐมนตรีเป็นอย่างต่ำ หน้าตาอ่อน ๆ อย่างนี้ ใครเขาจะไปเชื่อถือ ไปอดทนเรียนหนังสือให้จบเสียก่อนเถอะลูก”

หลังจากนั้นผู้เขียนได้ยกเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์อันใกล้ชิดยิ่งขึ้นระหว่างผู้เขียนกับหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช มาสนับสนุนการยกย่องคุณลักษณะ “ความมีเมตตาปราณี ความมีน้ำใจ การวางตัวเป็นกันเอง ไม่ถือตน และมีอารมณ์ขัน” ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ให้มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้นว่า เมื่อครั้งผู้เขียนได้ทำงานกับหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่สำนักพิมพ์สยามรัฐ ท่านเป็นเสมือนครูที่คอยอบรมสั่งสอนให้ความรู้

ผู้เขียนในการเขียนข่าว บทความ และยังให้เกียรติกับผู้ได้ บังคับบัญชาอย่างเสมอหน้ากัน โดยเฉพาะผู้เขียน ซึ่งท่านใช้ คำสรรพนามเรียกขานผู้เขียนว่า “คุณ” ทุกครั้ง และอนุญาตให้ผู้เขียนเรียกขานท่านว่า “อาจารย์คุณชาย” จากนั้นผู้เขียน ยกคำกล่าวของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่กล่าวกับผู้เขียน และแสดงให้เห็นอุปนิสัยใจคอที่เข้ากันได้เป็นอย่างดี คือ **“ความมีอารมณ์ขันและมีคารมคมคายชอบเล่นล้อคำสำนวน”** เหมือนกัน

ในตอนท้ายของเนื้อเรื่อง ผู้เขียนเล่าเหตุการณ์ที่สื่อถึง **“ความรักความผูกพัน”** ที่ผู้เขียนมีต่อหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ว่า แม้ผู้เขียนจะได้ใกล้ชิดหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เพราะต้องทุ่มเทเวลาไปกับการเป็นผู้บริหารหนังสือพิมพ์มติชน แต่ยามใดที่ผู้เขียนมีเวลาว่างก็จะเข้าไปกราบ เยี่ยมเยียนท่านเสมอ และเล่าว่าเมื่อครั้งผู้เขียนได้เขียนบทความ ลงตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์มติชน ผู้เขียนกล่าวยกย่องหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ว่าเป็น **“เสาหลักประชาธิปไตย”** ท่านได้ฝากหนังสือและคำดาของท่านกับเพื่อนผู้เขียนมาให้ ผู้เขียนที่ชี้ให้เห็น **“ตัวตนของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์”** ซึ่ง มีวาจาเฉียบคมและอารมณ์ขันว่า **“หลักพ่อหลักแม่อะไร ของมัน ขนาดปั้นแล้วยังไม่ลุกเลย”**

ผู้เขียนสรุปด้วยการเล่าการกระทำของตนที่แสดงถึง ความรู้สึกตกใจและเศร้าสลดต่อการเสียชีวิตของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ว่าหลังจากผู้เขียนรับทราบข่าวการเสียชีวิตของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช แล้ว ผู้เขียนรีบสวดมนต์ ไหว้พระ นั่งทำสมาธิให้กาย วาจา ใจ สงบ และบริสุทธิ์ เพื่อน้อม อุทิศเป็นปฏิบัติบูชาแด่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช

เห็นได้ว่า บทความไว้อาลัยผู้วายชนม์ของ ชรรค์ชัย บุนปาน ไม่มีส่วนใดเลย ที่จะกล่าวยกย่องผู้วายชนม์อย่างเลิศเลอ เป็นเพียงการบอกกล่าวบางแง่มุมของมิตรภาพระหว่างผู้เขียนกับผู้วายชนม์ที่แสดงให้เห็นคุณลักษณะอันน่ายกย่องของผู้วายชนม์ ซึ่งก็เป็นเรื่องราวของมนุษย์ปุถุชนธรรมดาคนหนึ่ง แต่ผู้เขียนก็สามารถใช้กลวิธีนำเสนอเนื้อหาได้อย่างน่าประทับใจ

ในด้านองค์ประกอบของภาษา ชรรค์ชัย บุนปาน ใช้ลีลาภาษาทั้งแบบแผนผสมผสานกับระดับภาษาปาก ภาษา กึ่งแบบแผนใช้บอกความคิดและสาระข้อเท็จจริง ส่วนภาษาปาก ใช้เล่าเรื่องราวให้ผู้อ่านเข้าถึงความรู้สึกและเข้าใจในบุคลิก ตัวตนของบุคคลตามที่ผู้เขียนต้องการสื่อ เช่น **“...เอ็งจะเอายังไง ของเอ็ง จะเอาอาจารย์ หรือจะเอาคุณชาย เอามันซะ อย่างหนึ่งซิอะ...”** เป็นคำกล่าวของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่บอกให้ผู้เขียนเลือกใช้คำเรียกขานท่านอย่างใด อย่างหนึ่งระหว่าง **“อาจารย์กับคุณชาย”** โดยผู้เขียนใช้

สรรพนามที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ เรียกขานตนขณะสนทนากันว่า **“เอ็ง”** ส่วน **“จะเอายังไง”** ในบริบทนี้มีความหมายว่า จะเรียกอย่างไร คำและข้อความข้างต้นเป็นภาษาปากที่สื่อให้เห็นบุคลิกลักษณะตัวตนของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ว่าเป็นผู้ที่มีความเป็นกันเอง ไม่ถือตน และแสดงความสนิทสนมคุ้นเคยกันระหว่างหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช กับผู้เขียน

ลักษณะเด่นอีกประการในบทความไว้อาลัยผู้วายชนม์ของ ชรรค์ชัย บุนปาน คือ การใช้คำ ผู้เขียนเลือกใช้คำแสดงความหมายโดยนัย ที่กระตุ้นความคิดให้ผู้อ่านใคร่ครวญถึง สิ่งที่ผู้เขียนต้องการสื่อ ดังที่ผู้เขียนนำคำว่า **“หัวหงอก”** ซึ่งมีความหมายโดยนัยมาใช้ในการความหมายว่า ผู้อาวุโส เพื่อสื่อให้รับรู้ ว่า หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช กล่าวคำว่า **“หัวหงอก”** ด้วยอารมณ์โกรธที่เข้าใจคลาดเคลื่อนคิดว่า ผู้เขียนให้เขียน บทสัมภาษณ์สื่อมวลชนจากประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในลักษณะที่ไม่สมควร เหมือนไม่เคารพ หรือ ให้เกียรติผู้ใหญ่ คือผู้อาวุโส ผู้เขียนยังใช้คำบางคำซึ่งคุณสมบัติของบุคคล ที่สามารถบอกคุณลักษณะหลายประการของผู้วายชนม์ เช่น คำว่า **“พหูสูตร”** คือผู้มีความรู้เพราะได้ สดับตรับฟัง หรือศึกษาเล่าเรียนมามาก โดยบ่งชี้คุณสมบัติ ผู้มีความรอบรู้ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช อันแสดงให้เห็นว่า หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นบุคคลที่หมั่น ศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ ทั้งด้วยการอ่าน ฟัง คิด ถาม และเขียน

ผู้เขียนใช้ประโยคที่กระตุ้นให้ผู้อ่านขบคิดและ คล้อยตาม เช่น **“...ไทยรัฐเป็นหนังสือผู้ใหญ่น่าแต่เด็กอ่าน...”** เป็นประโยคบอกเล่าความรวมที่กระชับ แต่มีความหมายเชิงนัย แสดงความสัมพันธ์ในลักษณะขัดแย้งกัน เชื่อมประโยค ทั้งสองส่วน คือประโยคแรก **“ไทยรัฐเป็นหนังสือผู้ใหญ่น่า”** ประโยคที่สอง **“เด็กอ่าน (ไทยรัฐ)”** ด้วยคำสันธาน **“แต่”** โดยบอกเล่าว่าในความคิดของผู้เขียน หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ไม่เหมือนหนังสือพิมพ์ฉบับอื่น ตรงเป็นหนังสือพิมพ์ที่ผู้ใหญ่ทำ คือผู้อาวุโส หรือมีประสบการณ์ในการทำงานเป็นผู้ดำเนินการ แต่ผู้อ่านส่วนใหญ่ คือเด็ก หมายถึง บุคคลทั่วไป ที่ไม่จำเป็นต้องมีความรู้มากก็เข้าถึงเนื้อหาได้

นอกจากนี้ ผู้เขียนยังใช้โวหารภาพพจน์ เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพเด่นชัดและเกิดความคิดคล้อยตามยิ่งขึ้น ดังข้อความ **“เครื่องคิดเร็วปรือ”** ผู้เขียนใช้โวหารอุปมา เปรียบคำพูดของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่พูดในขณะที่ดื่มเหล้าว่า พรั่งพรูออกมาพร้อมกับเครื่องจักรกลที่ทำงาน อย่างรวดเร็ว

ด้วยเหตุผลที่ประมวณนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจจะศึกษา รวมบทความไว้อาลัยผู้วายชนม์ของ ชรรค์ชัย บุนปาน ที่เขียน

ไว้อาลัยบุคคลอื่น ๆ นอกเหนือจากหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ว่าผู้เขียนใช้กลวิธีในการนำเสนอเนื้อหาและใช้ภาษาอย่างไร ให้ความบรรลุวัตถุประสงค์ในการสื่อสาร คือกระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกร่วมกับผู้เขียนต่อการจากไปของผู้วายชนม์ และโน้มน้าวใจให้เกิดการรำลึกถึง ชานซึ่ง ประทับใจในคุณงามความดีของผู้วายชนม์

วิธีดำเนินการวิจัย

รวบรวมข้อมูลด้วยการสำรวจหนังสือ ตำรา บทความ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวรรณลีลาและการเขียนบทความไว้อาลัยผู้วายชนม์ ศึกษาบทความไว้อาลัยผู้วายชนม์ของชรคัชย บุนปาน (107-109) ตามขอบเขตการศึกษา วิเคราะห์วรรณลีลาของบทความ โดยพิจารณาพฤติกรรมการนำเสนอเนื้อหาในหัวข้อเรื่อง ความนำ เนื้อเรื่อง สรุป และองค์ประกอบทางภาษาในประเด็นระดับภาษา คำ ประโยค และโวหาร แสดงผลการศึกษาก่อนการพรรณนา วิเคราะห์ สรุปอภิปรายผล พร้อมทั้งข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

1. กลวิธีการนำเสนอเนื้อหาของบทประพันธ์

1.1 การตั้งชื่อเรื่อง

ชรคัชย บุนปาน ตั้งชื่อเรื่องในบทไว้อาลัยผู้วายชนม์หลายลักษณะทั้งการใช้ชื่อบุคคลสำคัญในเรื่องที่มีคำนำหน้าชื่อแสดงความรู้สึกและคำเรียกขานแสดงความเคารพนับถือ ใช้ข้อความที่ชี้ประเด็นความคิดหลักของเรื่อง เช่น บทไว้อาลัยวิฑูร กวະปาณิก ผู้เขียนตั้งชื่อเรื่องว่า **“อาลัยวิฑูร กวະปาณิก”** โดยใช้ชื่อนามสกุลบุคคลสำคัญในเรื่อง คือ **“วิฑูร กวະปาณิก”** ผู้วายชนม์ และมีคำแสดงความรู้สึกอาลัยอาวรณ์นำหน้าชื่อ

บทไว้อาลัยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ (163-167) ผู้เขียนตั้งชื่อเรื่องว่า **“น้าชาติ”** โดยใช้ชื่อและคำเรียกขาน ซึ่งเป็นที่คุ้นเคยกันดีในแวดวงสื่อมวลชน ที่แสดงถึงบุคลิกหรือการวางตนของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ว่ามีความเป็นกันเอง ไม่ถือตนกับสื่อมวลชน และตั้งชื่อเรื่องด้วยสรรพนามที่ผู้เขียนเรียกขานผู้วายชนม์เป็น **“ไอ้เฮีย”** ในบทไว้อาลัยสุกม บุนปาน (93-101) พี่ชายของผู้เขียน โดยใช้คำนำหน้าชื่อที่แสดงความใกล้ชิดในฐานะพี่น้องร่วมสายโลหิต และคุ้นเคยสนิทสนมกันเสมือนเพื่อน

นอกจากนี้ ผู้เขียนยังตั้งชื่อเรื่อง โดยใช้คำหรือข้อความแสดงความรู้สึก เช่น **“พจนาลัย”** ในบทไว้อาลัยสุภาศิริมานนท์ (81-83) มีความหมายว่า ถ้อยคำที่บุคคลหนึ่ง

กล่าวถึงอีกบุคคลหนึ่งด้วย ความผูกพันและระลึกถึงด้วยความเสียสละ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546 : 602-1366) การตั้งชื่อเรื่องลักษณะนี้เป็นการบอกหรือชี้ขอบเขตเนื้อหาของเรื่องว่า ผู้เขียนจะแสดงเหตุแห่งความรักความผูกพันที่ผู้เขียนมีต่อผู้วายชนม์ รวมทั้งชื่อเรื่องใช้ข้อความที่ชี้ประเด็นความคิดหลักของเรื่อง อาทิ **“โลกนี้ยุติธรรม”** ในบทไว้อาลัย วิเชียร ภูเจริญยศ (37-42) ที่ชี้ให้เห็นเนื้อความสำคัญของเรื่อง คือการปฏิบัติตนของการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างเที่ยงธรรม

1.2 การเขียนความนำ

ชรคัชย บุนปาน เขียนความนำที่มุ่งใจให้ผู้อ่านใคร่รู้ในส่วนเนื้อเรื่องหลายลักษณะ ได้แก่ การใช้โคลงกระทุ้งการทำความเพื่อบอกเล่าประวัติความเป็นมาของผู้วายชนม์กับการอ้างอิงเอกสาร ข้อมูล และประสบการณ์ของผู้เขียนหรือบุคคลอื่นที่สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง ในบทไว้อาลัยวิฑูร กวະปาณิก (107-109) มีการเกริ่นนำด้วยโคลงกระทุ้งว่า

วิฑูร นิเทศตั้ง	มโนตรง
กวະ เหล่าคำรบ	ชีพด้วย
ปา พจน์ “หลักเพชร” จง	ขจัดถ้อย
ณิก ธรรมเกิดตราบม้วย	ปม้วยสู้อธรรม

ผู้เขียนใช้ชื่อสกุลวิฑูร กวະปาณิก ผู้วายชนม์เป็นการกระทุ้งแล้วขยายความด้วยการยกย่องให้เห็นลักษณะเด่นของผู้วายชนม์ว่า เป็นผู้ดำรงตนในอาชีพสื่อมวลชนด้วยความซื่อตรง รังสรรค์บทความ วิพากษ์วิจารณ์การกระทำของผู้ทรงอิทธิพลอย่างกล้าหาญ และจรรโลงความถูกต้องให้เกิดขึ้นในสังคม อันแสดงจิตวิญญาณของนักสื่อมวลชนอย่างแท้จริง ความนำลักษณะนี้ช่วยให้ผู้อ่านรับรู้คุณสมบัติของบุคคลที่จะกล่าวถึงอย่างย่อ ๆ ก่อนที่จะได้รับรู้เนื้อความโดยละเอียดในส่วนเนื้อเรื่อง ผู้เขียนยังเกริ่นนำด้วยการทำความถึงความเป็นมาเกี่ยวกับผู้วายชนม์ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานให้ผู้อ่านรับรู้เบื้องต้น ก่อนจะให้รายละเอียดในส่วนเนื้อเรื่อง ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหาได้รวดเร็วขึ้น เช่น บทไว้อาลัยเรื่อง **“ความทรงจำของลูก ๆ”** (44-68) ผู้เขียนเกริ่นนำด้วยภูมิหลังของผู้วายชนม์ ชูศรี บุนปาน มารดาของผู้เขียนว่า เกิดและเติบโตในชนบท ณ บ้านต้นสำโรง จังหวัดนครปฐม ทำให้ผู้อ่านทราบขอบเขตเนื้อเรื่องว่า ผู้เขียนจะเขียนถึงบุคคลใดและมีสถานภาพอย่างไร

ผู้เขียนยังเปิดเรื่องด้วยการอ้างอิงประสบการณ์ของตน ที่เชื่อมโยงกับเรื่องราวของผู้วายชนม์ ดังบทไว้อาลัย

เรื่อง“โลกนี้ยุติธรรม” (37-42) ผู้เขียนเกริ่นนำด้วยการอ้างอิงประสบการณ์การเป็นนักเรียนรักษาดินแดนของตน ที่สอบไม่ผ่านชั้นปีที่ 1 เพื่อเชื่อมโยงสู่เนื้อเรื่องที่เล่าถึงประสบการณ์การเป็นข้าราชการทหารของวิเชียร ภูเจริญยศ ผู้วายชนม์ ส่วนความนำแบบอ้างอิงเอกสารและข้อมูลเป็นการกล่าวอ้างข้อเท็จจริงจากแหล่งเอกสารที่น่าเชื่อถือ ซึ่งเกี่ยวข้องกับเนื้อหาของเรื่อง เอกสารหรือข้อมูลนี้อาจเป็นข้อมูลที่ผู้เขียนเคยเขียนไว้ในเอกสารต่าง ๆ หรือศึกษาค้นคว้าจากงานเขียนของผู้อื่น ดังบทไว้อาลัยมนตรี ตราโมท ผู้เขียนกล่าวนำด้วยการอัญเชิญโคลงสองบท พระนิพนธ์ในสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่พระราชทานให้ มนตรี ตราโมท (133-138) ขณะยังมีชีวิตอยู่ เพื่อสนับสนุนให้เห็นคุณสมบัติของผู้วายชนม์ในเนื้อหาของบทความ

1.3 การเขียนเนื้อเรื่อง

ชรรค์ชัย บุนปาน ใช้วิธีการเล่าเรื่องอย่างน่าสนใจ โดยบอกเล่าเรื่องราวชีวิตของผู้วายชนม์ด้วยการจัดลำดับเรื่องตามเวลาและเหตุการณ์ ตามความสำคัญของเรื่อง การขยายความประเด็นหลักโดยยกตัวอย่างสถานการณ์ที่แสดงถึงความใกล้ชิดของผู้เขียนกับผู้วายชนม์ และขยายความด้วยการแยกย่อยองค์ประกอบสำคัญของประเด็น ที่สื่อให้เห็นคุณสมบัติอันควรถือเป็นแบบปฏิบัติของผู้วายชนม์ การอ้างอิงเอกสาร ข้อมูล และเหตุการณ์ที่ปรากฏเป็นข่าวเพื่อสนับสนุนเนื้อหาให้เกิดความน่าเชื่อถือมากขึ้น

ผู้เขียนลำดับเนื้อเรื่องตามเวลาและเหตุการณ์อย่างเป็นขั้นเป็นตอนต่อเนื่องสอดคล้องกัน เพื่อให้ผู้อ่านรับรู้และเข้าใจเรื่องราวชีวิตของผู้วายชนม์ได้แจ่มแจ้ง เริ่มต้นด้วยเวลาแล้วบรรยายให้เห็นเหตุการณ์ที่เชื่อมโยงกับชีวิตของผู้วายชนม์ โดยกล่าวถึงเวลาอันประกอบด้วยวัน เดือน ปี หรือกล่าวเฉพาะเดือนและปี หรือกล่าวเฉพาะปีพุทธศักราช บางครั้งผู้เขียนเริ่มด้วยประเด็นสำคัญของเหตุการณ์แล้วขยายบรรยายเหตุการณ์อันเกี่ยวเนื่องกับผู้วายชนม์ตามด้วยวันเวลาที่เกิดเหตุการณ์ ดังบทไว้อาลัยเรื่อง“คุณครูมนตรี ตราโมท” (133-138) ผู้เขียนเล่าประวัติส่วนหนึ่งของมนตรี ตราโมท ตามลำดับเวลาและเหตุการณ์ โดยเริ่มด้วยการบอกเล่าพื้นเพเดิมของมนตรี ตราโมทผู้วายชนม์ ว่าเป็นคนสุพรรณบุรี เกิดปี 2443 ส่วนนามสกุล“ตราโมท” พระองค์เจ้าคำรบเป็นผู้ประทานให้ จากนั้นผู้เขียนกล่าวถึงการศึกษาของมนตรี ตราโมท ว่าได้ฝึกฝนดนตรีไทยตั้งแต่เด็กและเล่าเรียนทางด้านนี้จนสำเร็จในมหาวิทยาลัยแล้วบรรจุเป็นข้าราชการในสังกัดกรมพิณพาทย์หลวง เมื่ออายุครบ 17 ปี

ผู้เขียนยังจัดลำดับเนื้อเรื่องตามความสำคัญ โดยเรียงเรื่องราวอันเกี่ยวข้องกับผู้วายชนม์ ซึ่งสำคัญมากสู่เรื่องราวที่สำคัญน้อย อาทิ แสดงการยึดมั่นในหลักคุณธรรมของผู้วายชนม์ด้วยการเรียบเรียงจากคุณธรรมที่สำคัญมากสู่ลำดับรองลงมาหรือความผูกพันของผู้วายชนม์กับบุคคลใกล้ชิด โดยจัดลำดับเนื้อหาอันแสดงถึงบุคคลที่ใกล้ชิดผู้วายชนม์มากสู่บุคคลที่ใกล้ชิดน้อย ดังบทไว้อาลัยสละ ชาตินันท์ (34-35) ผู้เขียนเรียบเรียงลำดับจากประเด็นคุณธรรมที่สำคัญน้อยไปสู่คุณธรรมที่สำคัญมาก 3 ประเด็น โดยเริ่มต้นด้วยประเด็นคุณธรรมของการอยู่ร่วมกัน คือความสมัครสมานสามัคคี เห็นอกเห็นใจ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งเป็นประเด็นกว้างๆ ตามด้วยคุณธรรมของความกตัญญูต่อบุคคลที่มีพระคุณ และชี้ว่าการเขียนหนังสือไว้อาลัยเพื่อแจกผู้มาร่วมในงานฌาปนกิจศพเป็นส่วนหนึ่งที่แสดงคุณธรรมข้อนี้ ประเด็นสุดท้ายเป็นคุณธรรมสำคัญที่ผู้เขียนได้สัมผัสจากสละ ชาตินันท์ ผู้วายชนม์ คือความมุ่งมั่น ขยัน อดทน และความตรงไปตรงมา

การขยายความประเด็นหลักด้วยการยกตัวอย่างสถานการณ์ที่แสดงถึงความผูกพันใกล้ชิดของผู้เขียนกับผู้วายชนม์เป็นอีกกลวิธีหนึ่งที่ผู้เขียนใช้ในการเล่าเรื่อง เพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือแก่ผู้อ่าน เพราะเป็นข้อมูลที่บ่งชี้ว่าผู้เขียนร่วมเผชิญสถานการณ์ต่าง ๆ กับผู้วายชนม์ด้วยตนเอง จึงเข้าถึงตัวตนของผู้วายชนม์แล้วบอกเล่าได้อย่างลึกซึ้ง น่าสนใจ เป็นผลให้ผู้อ่านรับรู้แง่มุมต่างๆ ตลอดจนเข้าใจตัวตนของผู้วายชนม์ได้อย่างชัดเจน ดังบทไว้อาลัยหม่อมเจ้าจันทร์จิรายุพัฒน์ รัชนี (115-118) ผู้เขียนขยายความประเด็นหลักที่กล่าวถึงความสามารถอันหลักแหลมเชิงกวี การไม่ถือตนเป็นกันเองตรงไปตรงมาและมีอารมณ์ขันของหม่อมเจ้าจันทร์จิรายุพัฒน์ รัชนี ผู้วายชนม์ด้วยการยกตัวอย่างสถานการณ์การโต้ตอบในเชิงกลอนที่แสดงความผูกพันใกล้ชิดของผู้เขียนกับผู้วายชนม์ ทั้งยังแสดงคุณลักษณะอันโดดเด่นของผู้วายชนม์อีกด้วย

นอกจากการขยายความในลักษณะดังกล่าวแล้ว ผู้เขียนยังขยายความประเด็นหลักด้วยการแยกย่อยองค์ประกอบสำคัญของประเด็น ที่แสดงคุณสมบัติอันควรปฏิบัติในการประกอบอาชีพ ดังบทไว้อาลัยเรื่อง “ท่านผู้มีคุณูปการ” (34-35) ผู้เขียนเริ่มต้นด้วยประเด็นหลักที่กล่าวถึงความก้าวหน้าในหน้าที่การงานของสังข์ พัชโรทัย จากครูไปเป็นนักเขียนที่ประสบความสำเร็จ มีผลงานเป็นที่ยอมรับในวงวิชาการและขยายความประเด็นดังกล่าวด้วยการแยกย่อยให้เห็นแต่ละองค์ประกอบ องค์ประกอบแรกและองค์ประกอบที่สอง คือการเป็น “นักอ่าน” และ“นักฟัง” ขยายความ

ด้วยการบอกเล่าว่า อาชีพครูทำให้สังข์ พรีโนทัย ใฝ่รู้ โดยอ่านหนังสือและรับฟังข่าวสารทุกประเภท ตั้งแต่เช้าตรู่ องค์ประกอบที่สาม คือการเป็น “นักคิด” ผู้เขียนขยายความด้วยการบอกเล่าว่า เนื่องจากสังข์ พรีโนทัย เป็นนักอ่านและนักฟัง จึงมีความคิดอันหลักแหลม เห็นได้จากการสร้างสัมพันธ์โมตรากับประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนจนได้รับการยกย่อง สอดคล้องกับคาถาหัวใจนักปราชญ์ สุ.จิ.ป.ล. อันหมายถึง อ่าน ฟัง คิด ถาม และเขียน (มติชน, 2547 : 879) การเล่าเรื่องแบบแยกย่อยเป็นประเด็นๆ แล้วขยายความของผู้เขียน จึงช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจวัตถุประสงค์ที่ผู้เขียนต้องการสื่อสารได้อย่างแจ่มแจ้ง

ชรรค์ชัย นุนปาน ยังเล่าเรื่องด้วยการอ้างอิงเหตุการณ์ที่ปรากฏเป็นข่าว ซึ่งประสบกับผู้วายชนม์หรือสอดคล้องกับเหตุการณ์ในเรื่อง ดังบทไว้อาลัยรัช วัชยดิษฐ์ (169-173) ผู้เขียนยกเหตุการณ์อุบัติเหตุเครื่องบินตก ที่ทำให้รัช วัชยดิษฐ์และภรรยา เสียชีวิต โดยนำเหตุการณ์ดังกล่าวมาอ้างอิงเพื่อแสดงทรรศนะถึงที่มาของอุบัติเหตุทางการบินว่า เกิดจากหลายปัจจัย ทั้งเครื่องยนต์ หอบังคับการบิน และนักบิน เพื่อเน้นย้ำให้บุคคลทั่วไปและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตระหนักในหน้าที่ของตน

นอกจากนี้ ผู้เขียนยกเหตุการณ์ที่ทำให้บุคคลเสียชีวิตจากการปฏิบัติหน้าที่อันสอดคล้องกับเหตุการณ์ ซึ่งเกิดกับผู้วายชนม์ ดังบทไว้อาลัยวิฑูร กวະปาณิก (107-109) ก่อนจะบอกเล่าเหตุการณ์อันน่าหดหู่ที่ประสบกับวิฑูร กวະปาณิก ผู้วายชนม์ผู้เขียนยกเหตุการณ์การลอบสังหารนักหนังสือพิมพ์ที่ปรากฏเป็นข่าว มาอ้างอิงประกอบการบอกเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับวิฑูร เพื่อให้ผู้อ่านเห็นความสอดคล้องระหว่างสองเหตุการณ์คือการฆาตกรรมอารีย์ ลีวีระ ผู้อำนวยการบริษัทไทยพาณิชย์และเจ้าของหนังสือพิมพ์หลายฉบับ โดยมีสาเหตุและลักษณะการเกิดเช่นเดียวกันกับที่เกิดกับวิฑูร กวະปาณิกคือสืบเนื่องมาจากงานเขียนที่เปิดประเด็นเบื้องหน้าเบื้องหลังของการทุจริตในแวดวงการเมือง

ชรรค์ชัย นุนปาน ยังเรียบเรียงเนื้อเรื่องในลักษณะอ้างอิงเอกสารหรือข้อมูล โดยอ้างอิงเอกสารที่มีข้อมูลเกี่ยวเนื่องกับผู้วายชนม์ประกอบการบอกเล่าประสบการณ์ชีวิตของผู้วายชนม์ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและสนับสนุนเนื้อเรื่องโดยอ้างเฉพาะชื่อเอกสารและผู้แต่ง แต่ไม่ได้บอกรายละเอียดของข้อมูล เพื่อกระตุ้นให้ผู้อ่านติดตามเรื่องราวชีวิตของผู้วายชนม์ในแง่มุมอื่นๆ จากเอกสารดังกล่าว ดังบทไว้อาลัยมนตรี ตราโมท (133-138) ผู้เขียนอ้างอิงข้อความส่วนหนึ่งจากคอลัมน์ “ของดีมีอยู่” ในมติชนสุดสัปดาห์

ฉบับวันที่ 10 มิถุนายน 2527 ที่ผู้เขียนเขียนถึงมนตรี ตราโมท เนื่องในวันฉลองอายุครบ 84 ปีบริบูรณ์ โดยยกเนื้อความดังกล่าวมาบอกเล่าในส่วนแรกของเนื้อเรื่อง ก่อนจะเขียนไว้อาลัยการจากไปของมนตรี ตราโมท ในลำดับถัดไป

1.4 การเขียนสรุป

ชรรค์ชัย นุนปาน ใช้กลวิธีการสรุปเรื่องที่นำเสนอใจหลายลักษณะ ได้แก่ ใช้ข้อความที่ขัดแย้งกับข้อเรื่อง ตั้งคำถามให้ขบคิด และใช้คำถามที่เป็นคติหรือข้อคิด ตลอดจนย้ำให้เห็นประเด็นสำคัญเพื่อแนะแนวทางปฏิบัติ

การสรุปเรื่อง โดยใช้คำหรือข้อความที่ขัดแย้งกับข้อเรื่องประกอบการแสดงความคิดเห็นของผู้เขียน จะมีเนื้อความเชื่อมโยงกันระหว่างข้อเรื่องกับบทสรุป แสดงความสอดคล้องของเนื้อหาที่มีทิศทางไปในแนวทางเดียวกัน ตั้งแต่ข้อเรื่องจนถึงสรุปท้ายเรื่อง เช่น การสรุปเรื่องในบทไว้อาลัยสุเชาว์ ศุภชัย (85-87) ผู้เขียนตั้งข้อเรื่อง “ฝันดี” และสรุปด้วยคำที่ขัดแย้งกับข้อเรื่องว่า “ฝันร้าย” โดยขยายความให้เห็นว่า ผู้วายชนม์ที่เสียชีวิตไปสู่สุคติแล้ว คือผู้ที่หลับสนิทย่างมีความสุข ไม่รับรู้ความทุกข์ใดๆ ถ้าจะเปรียบกับผู้ที่มิมีชีวิตอยู่ ก็เท่ากับผู้วายชนม์ได้นอนหลับ “ฝันดี” แล้ว แต่ผู้ที่ยังมีชีวิตข้างหลังยังคงต้องต่อสู้กับชีวิต ความยากลำบาก หรือปัญหาต่างๆ ในการดำรงชีวิต ถ้าจะหลับก็ยังคง “ฝันร้าย” อยู่ ซึ่งสอดคล้องกับข้อเรื่อง

การปิดเรื่อง โดยตั้งคำถามให้ขบคิด คือประเด็นที่ผู้เขียนทิ้งท้ายให้ผู้อ่านคิด กลวิธีนี้ช่วยกระตุ้นให้ผู้อ่านได้วิเคราะห์ หรือนำประเด็นปัญหาที่ผู้เขียนฝากไว้ไปคิดต่อ เช่น บทไว้อาลัยหลวงพ่อบัณฑิต ยิ้มประเสริฐ (128-131) ส่วนท้ายของบทสรุป ผู้เขียนตั้งคำถามในลักษณะไม่ต้องการคำตอบ แต่ถามเพื่อให้ผู้อ่านขบคิดถึงแนวทางในการดำรงชีวิตที่ไม่นำหายนะมาสู่ตน

กลวิธีการสรุปเรื่องที่นำเสนอใจอีกรูปแบบ คือผู้เขียนใช้คำถามที่เป็นคติด้วยประโยคสั้นๆ กระชับ แต่แสดงใจความสำคัญที่ครอบคลุมเนื้อความทั้งหมดของเรื่อง ที่เป็นข้อคิดฝากไว้แก่ผู้อ่าน เช่น การทิ้งท้ายเรื่องในบทไว้อาลัยสัมฤทธิ์ จิราธิวัฒน์ (120-123) ด้วยคติที่ว่า “ร่างกาย สังขาร เกิด ตั้ง อยู่ เสื่อม ดับตามสภาพของมัน แต่นาม โคตร ผลงาน ยังดำรงอยู่” ผู้เขียนฝากข้อคิดให้ตระหนักถึงหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่ว่าด้วยกฎแห่งอนิจจัง ที่สังขารเกิดขึ้น ดำรงอยู่จากนั้นจะเสื่อมสภาพตามกาลเวลา และสุดท้ายก็ดับลง แต่สิ่งที่ยังคงอยู่คือผลงานอันทรงคุณค่าแก่สังคม ที่สร้างชื่อเสียงเกียรติคุณแก่ผู้วายชนม์ให้คนรุ่นหลังกล่าวขานและรำลึกถึง

นอกจากนี้ ผู้เขียนยังทั้งทำด้วยการกล่าวซ้ำ ประเด็นสำคัญอีกครั้ง หลังจากกล่าวไว้แล้วในส่วนเนื้อเรื่อง ดังบทไว้อาลัยสุกม บุนปาน (93-101) ผู้เขียนสรุปเรื่อง ด้วยการย้ำให้เห็นประเด็นสำคัญ คือการตระหนักถึงบุญคุณของแผ่นดิน หรือบ้านเกิดเมืองนอน ซึ่งได้กล่าวไว้แล้วโดยละเอียดในส่วนเนื้อเรื่อง กลวิธีนี้นอกจากทำให้ผู้อ่านเข้าใจประเด็นสำคัญของเรื่องอย่างกระจ่างแล้ว ยังได้แนวทางปฏิบัติในการดำรงชีวิตด้วย

2. องค์ประกอบทางภาษา

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์องค์ประกอบทางภาษาในบทไว้อาลัยผู้วายชนม์ของชรรค์ชัย บุนปาน ด้านระดับภาษา คำกริยาเรียงประโยค และโวหารภาพพจน์ พบว่า ผู้เขียนใช้ภาษาเพื่อสื่อสารเนื้อหาและแนวคิด ดังนี้

2.1 ระดับของภาษา

ในภาพรวมพบว่า ชรรค์ชัยใช้ภาษาทั้งแบบแผนผสมผสานกับระดับภาษาปากภาษาทั้งแบบแผนใช้บอกความคิดและสาระข้อเท็จจริง ส่วนภาษาปากใช้เล่าเรื่องราวให้ผู้อ่านเข้าถึงความรู้สึกและเข้าใจในบุคลิก ตัวตนของบุคคลตามที่ผู้เขียนต้องการสื่อ ดังบทไว้อาลัยสุกม บุนปาน (93-101)

...ผมพบไอ้เฮียกับเพื่อนนายทหารที่
ร้านอาหารหน้า กทม. โดยบังเอิญ ต่างคนต่างแต่ง
เครื่องแบบเหมือนกันแหละ ผมกวาดตามองไอ้เฮีย
ตั้งแต่หัวจดตีน...

ผู้เขียนเล่าพฤติกรรมไม่เหมาะสมของสุกม บุนปาน พี่ชาย กับเพื่อนนายทหารที่แต่งเครื่องแบบทหารแล้วมีอาการมึนเมาจากการดื่มสุรา ตลอดจนบ่งบอกอาการไม่พอใจของผู้เขียนต่อพฤติกรรมดังกล่าว โดยใช้สรรพนามแทนตัวเองว่า“ผม” และ“ไอ้เฮีย” แทนสุกม บุนปาน “โดยบังเอิญ” สื่อว่าผู้เขียนพบสุกมกับเพื่อนนายทหารที่ร้านอาหารแห่งหนึ่ง โดยไม่ได้นัดหมาย พวกเขาอยู่ในสภาพ “เหมือนกันแหละ” คำว่า “แหละ” มีความหมายว่า เต็มที่ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2539 : 549) ช่วยให้ผู้อ่านเห็นภาพเหตุการณ์ดังกล่าวชัดเจนมากยิ่งขึ้นว่า ขณะนั้นสุกมกับเพื่อน ๆ นายทหารต่างมึนเมาไม่ได้สติ เพราะฤทธิ์เหล้า “กวาดตา” คือสายตาจ้องทั่วไป เมื่อเชื่อมกับข้อความ“หัวจดตีน” ก็บอกให้ทราบว่าเวลานั้นผู้เขียนมองสุกมตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้าอย่างไม่พอใจ คำว่า“ไอ้เฮีย” “แหละ” “กวาดตา” และ“หัวจดตีน” เป็นภาษาปากที่ผู้

เขียนนำมาใช้ในการเล่าประสบการณ์ร่วมอันแสดงถึง ความใกล้ชิดของผู้เขียนกับผู้วายชนม์ ช่วยให้ผู้อ่านเข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกของผู้เขียนและเข้าใจในตัวตน บุคลิกลักษณะของบุคคล ที่ผู้เขียนกล่าวถึงได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2.2 การใช้คำ

ชรรค์ชัยใช้คำภาษาปาก คำแสดงความหมายโดยนัย คำแสดงภาพ และคำแสดงคุณสมบัติ เป็นปัจจัยสนองจุดประสงค์ของการสื่อสาร กล่าวคือ ใช้คำภาษาปาก ช่วยให้ผู้ผู้อ่านรู้สึกเหมือนกำลังฟังเรื่องราวของบุคคลที่คุ้นเคยกัน ดังคำว่า “*ยวนสันตดิน*” ในบทไว้อาลัยอากร สุนทรธฤต (193-200) เป็นคำกริยา ผู้เขียนใช้คำนี้กล่าวถึงคำพูดเชิงล้อเลียนของอากร สุนทรธฤต ผู้วายชนม์ ที่บอกเล่าถึงตัวตนของผู้เขียน แสดงให้เห็นว่า อากร สุนทรธฤต กับผู้เขียนมีความใกล้ชิดสนิทสนมคุ้นเคยกันมาก ต่างรับรู้ถึงอุปนิสัยใจคอของกันและกันเป็นอย่างดีขนาดสามารถใช้คำลักษณะดังกล่าวสื่อสารกันแบบจำกันได้

ชรรค์ชัย บุนปาน ใช้คำที่แสดงให้ผู้ผู้อ่านเห็นภาพสิ่งที่เล่า เช่น บทไว้อาลัยสุกม บุนปาน (93-101) ผู้เขียนใช้คำว่า“*กลีบ*” เป็นคำนาม คือส่วนของดอกไม้ที่ซ้อนกันเป็นชั้น ๆ รอบเกสรโดยปกติเป็นแผ่นบาง ๆ หรือใช้เรียกของอื่นที่มีลักษณะ เช่นนั้น อาทิ กลีบผ้า กลีบเมฆ และคำว่า“*วังง*” เป็นคำวิเศษณ์มีความหมายว่า โค้งเข้าหากัน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2539 : 63-211) เมื่อนำคำทั้งสองมาใช้รวมกันเป็น “*กลีบวังง*” สื่อให้ผู้ผู้อ่านเห็นภาพทางเกว่งที่ผ่านการรีด จนมีกลีบอันเรียบคมโค้งเข้าหากัน เพื่อบอกลักษณะนิสัยเจ้าระเบียบ ประณีต พิถีพิถัน ของสุกม บุนปาน ผู้วายชนม์

ผู้เขียนยังใช้คำแสดงคุณสมบัติชี้ให้เห็นความสามารถ ฐานะทางสังคมของผู้วายชนม์ ดังคำว่า“*ลิตกวี*” เป็นคำบาลีสันสกฤต คือผู้รู้และเชี่ยวชาญในศิลปะการประพันธ์บทเพลงขับ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2539 : 65-188) ปรากฏในบทไว้อาลัยมนตรี ตรีโมท (133-138) สื่อให้ผู้ผู้อ่านทราบว่า บุคคลผู้นี้มีความสามารถและเชี่ยวชาญในศิลปะดนตรีไทย

2.3 การใช้ประโยค

ประโยคแสดงวัตถุประสงค์ในการสื่อสารในบทไว้อาลัยผู้วายชนม์ของชรรค์ชัย บุนปาน มีความน่าสนใจตรงที่ผู้เขียนใช้การโน้มน้าวให้ผู้ผู้อ่านเห็นภาพและคล้อยตามความคิด แบ่งได้เป็นประโยคบอกเล่า ประโยคปฏิเสธ ประโยคคำถาม และประโยคคำสั่ง ประโยคบอกเล่าที่น่าสนใจปรากฏ

ในสามลักษณะ คือประโยชน์บอกเล่าแสดงการยกย่อง แสดงประวัติ และความสัมพันธ์ของบุคคล ประโยคบอกเล่าแสดงการยกย่องปรากฏจำนวนมากในบทไว้อาลัยของขรรค์ชัย บุนปาน คือประโยคที่กล่าวถึงคุณลักษณะอันงดงาม หรือคุณความดีของผู้วายชนม์ ดังบทไว้อาลัยหม่อมเจ้าจันทร์จิรายุพัฒน์ รัชนี้ (115-118) เช่น **“ความเป็นกวีของท่านจันทร์นั้น เหมือนนักบินฝีมือดีที่บินโซกโซน แม่นในเครื่องยนต์กลไกของเครื่องทุกรูปแบบ”**เป็นประโยคบอกเล่าความรวมซับซ้อนที่มีความหมายเชิงเปรียบเทียบให้ผู้อ่านคล้อยตามความคิด แสดงความสัมพันธ์ในลักษณะเป็นเหตุเป็นผลกัน ประโยคส่วนแรก **“ความเป็นกวีของท่านจันทร์นั้น เหมือนนักบินฝีมือดีที่บินโซกโซน”** ประโยคส่วนที่สอง **“แม่นในเครื่องยนต์กลไกของเครื่องทุกรูปแบบ”** แสดงการยกย่อง “ความเป็นกวี” ของหม่อมเจ้าจันทร์จิรายุพัฒน์ รัชนี้ ว่าสามารถสร้างสรรค์งานวรรณศิลป์ได้อย่างเชี่ยวชาญ เปรียบกับนักบินที่มีประสบการณ์มานาน ขับเครื่องบินอย่างคล่องแคล่ว ไม่มีผิดพลาด และเชี่ยวชาญกับเครื่องยนต์กลไกของเครื่องบินในทุกลักษณะ

ประโยชน์บอกเล่าที่ชวนให้รำลึกถึงผู้วายชนม์อีก
รูปแบบหนึ่ง คือประโยชน์บอกเล่าแสดงประวัติบุคคล โดย
กล่าวถึงพื้นเพเดิมของผู้วายชนม์ ดังในบทไว้อาลัยสุริ บุนปาน
(44-68) เช่น **“พ่อเป็นลูกผู้ชายคนสุดท้ายของปู่ย่ามีอาชีพขาย
เครื่องจักรบริหารในตัวเมืองโพธาราม”** เป็นประโยชน์บอก
เล่าความรวมที่แสดงความหมายตรงไปตรงมา เข้าใจง่าย ผู้
เขียนใช้เล่าความเป็นมาของบิดาตนว่า เป็นบุตรชายคนเล็ก
ของครอบครัว ปู่ย่าผู้เขียนมีอาชีพขายเครื่องจักรบริหารที่
อำเภอโพธารามจังหวัดราชบุรี

นอกจากประโยคบอกเล่าดังกล่าวแล้ว ผู้เขียนยังใช้ ประโยคปฏิเสธแสดงสภาพ หรือความคิดอันผิดคาดและ ไม่พึงประสงค์ของผู้เขียน การกล่าวประชดประชันนักการเมือง การเปรียบเทียบให้เห็นตัวตนและคุณลักษณะของฝ่ายาชนม์ การแสดงแนวคิดเพื่อชี้ให้เห็นข้อควรและไม่ควรปฏิบัติ จูงใจ ให้ผู้อ่านคล้อยตามความคิดผู้เขียน ดังในบทไว้อาลัยหลวง พ่อแป้น อิมประเสริฐ (128-131) **“ดัดจริตจอมปลอมกับ เศรษฐี มหาเศรษฐีหรือโยนเป็นพิษไม่ได้”** เป็นประโยค ปฏิเสธที่ผู้เขียนใช้บอกให้ทราบว่ พระภิกษุบางรูปก็ยังมิ กิเลสตัณหาไม่ต่างจากฆราวาส ยังหลงใหลยึดติดอยู่กับรูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัสโดยตระหนักรู้ห้ามมิให้ปฏิบัติด้วย ข้อความปฏิเสธ **“เป็นพิษไม่ได้”** คำว่า **“ไม่ได้”** แสดงความ ผิดของการกระทำดังกล่าว ผู้เขียนยังเน้นย้ำด้วย คำว่า **“เป็น พิษ”** เพื่อบ่งชี้ว่า เป็นความผิดที่ร้ายแรง

ขรรค์ชัย บุนปาน ยังใช้ประโยคคำถามที่น่าสนใจ
 เป็นประโยคคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ บางครั้งผู้เขียนถาม
 และตอบเอง โดยมักตั้งคำถามที่มีเนื้อความประชดประชัน
 และล้อเลียนพฤติกรรมนักการเมืองที่สื่อถึงการทุจริต คอร์รัปชัน
 ดังในบทว่าโอ้อาลัยทองคุณ หงส์พันธุ์ (128-131) **“นักการเมือง
 ผู้เกี่ยวข้องจะรับกันหรือไม่”** ผู้เขียนใช้ประโยคคำถามนี้เพื่อ
 ประชดประชันนักการเมืองที่ขาดความรับผิดชอบต่อหน้าที่
 แต่มุ่งจะกอบโกยผลประโยชน์ของชาติและประชาชน มาเป็น
 ของตน คำว่า **“รับกัน”** หรือรับทานเป็นคำที่ผู้เขียนดัดแปลง
 มาจาก คำว่า **“รับ(ประ)ทาน”** เพื่อสื่อความหมายถึงการ
 โกงกินของนักการเมือง โดยตั้งคำถามว่า นักการเมืองที่รับ
 ผิดชอบเกี่ยวกับการฟื้นฟูบูรณะคลองแสนแสบจะกระทำการ
 ทุจริต โกงกินผลประโยชน์ในโครงการนี้หรือไม่

ประโยคคำสั่งเป็นประโยคอีกลักษณะหนึ่งที่ผู้เขียนใช้เพื่อแสดงทรรศนะและจงใจให้ปฏิบัติตาม ดังในบทว่าวลัยมานิดย์ นิคขันต์ (247-280) **“โรงเรียนต้องไม่สอนให้เด็กรู้หนังสือแต่เพียงอย่างเดียว”** ประโยคคำสั่งนี้ ผู้เขียนใช้เพื่อแสดงความคิดเห็นว่า โรงเรียนหรือครูผู้สอนไม่ควรถ่ายทอดวิชาความรู้เพียงประการเดียวแก่เด็กกัมพูชาที่ลี้ภัยเข้ามาในประเทศไทย แต่ต้องหมั่นอบรมสั่งสอนให้เด็กมีจิตสำนึกรักและผูกพันต่อแผ่นดินถิ่นอาศัยควบคู่กับการถ่ายทอดองค์ความรู้ เพื่อให้เด็กกัมพูชาตระหนักถึงบุญคุณของแผ่นดินที่ตนถือกำเนิด คือประเทศกัมพูชา และแผ่นดินที่เข้ามาหลบภัยอาศัยอยู่ คือประเทศไทย

2.4 การใช้โหวตภาพพจน์

ขรรค์ชัย บุนปาน ใช้ไหวรภาพพจน์เปรียบเทียบให้เห็นคุณลักษณะอันน่ายกย่อง แสดงตัวตนของผู้ว่าชนม์ พฤติกรรมนักการเมืองในเชิงประชดประชัน เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพ เข้าใจความหมายอย่างชัดเจน ทั้งอุปมา อุปลักษ์ณ์ นุคควัต สัทพจน์ อติพจน์ ปฎิทรศน์ ดังบทไว้อาลัยอากร สุนตระกูล (193-200) ผู้เขียนใช้อุปมาโวหารประชดประชัน พฤติกรรมของนุคคูล ทั้งภาครัฐและเอกชนที่ข้องจะทุจริต แสงหาประโยชน์ว่า เหมือน **“หมาเห็นขี้”** เพื่อสื่อให้เห็นว่า ข้าราชการและพนักงานเอกชนบางคนมีความโลกคย้องตั้งแต่ จะหาประโยชน์จากโครงการเงินกู้ของภาครัฐ ผู้เขียนใช้อุป ลักษณ์โวหาร เปรียบตนเอง ทองคูล หงส์พันธ์ และโกวิท วรพิพัฒน์ที่ช่วยกันจัดและดำเนินโครงการฟื้นฟูบูรณะคลอง แสนแสบในเดือนกันยายน 2537 ว่า เป็น **“ไม้ซัดน้อย ๆ คนละก้าน”** ที่ร่วมกันจุดให้แสงสว่าง คือปรากฏเป็นงานดังกล่าวขึ้น เพื่อสื่อว่าบนคคคทั้งสามได้ร่วมแรงร่วมใจริเริ่มและ

ดำเนินโครงการจนเสร็จสิ้น

ในบทไว้อาลัยมนตรี ตราโมท (133-138) ผู้เขียนใช้โวหารบุคลลวัตต์ นำสิ่งไม่มีชีวิต คือ **“ห้องฟ้า”** มาแสดงกิริยาอาการ **“ร้องไห้”** เหมือนคน เพื่อแสดงความเศร้าโศกเสียใจของพสกนิกรไทย เมื่อรู้ข่าวการสิ้นพระชนม์ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี การเปรียบเทียบลักษณะนี้เป็นการสืบขนบจากวรรณคดีไทย ที่ผู้ประพันธ์จะใช้ธรรมชาติแสดงอาการเศร้าโศกต่อการสูญเสียบุคคลสำคัญที่ประกอบคุณงามความดี เป็นที่ยกย่องของบุคคลทั่วไป ผู้เขียนยังใช้โวหารสัพพจน์เลียนเสียงวัตถุที่กระทบกัน ดังบทไว้อาลัยสุภาศิริมานนท์ (81-83) ผู้เขียนนำเสียง **“เอี้ยดแอ๊ด”** มาเลียนเสียงการเคลื่อนที่ของกองเกวียน เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพกองเกวียนที่เคลื่อนอย่างช้าๆ ตามจังหวะล้อเกวียน เพื่อเชื่อมโยงกับการยกย่องสุภาศิริมานนท์ ว่าเป็นดังกองเกวียนที่บรรจุความรู้อย่างเต็มเปี่ยม นอกจากนี้ ผู้เขียนยังใช้โวหารอติพจน์ เปรียบเทียบให้เห็นคุณลักษณะอันน่ายกย่องของผู้วายชนม์ ดังบทไว้อาลัยชูศรี บุนปาน (44-68) ผู้เขียนใช้ **“แฟงยักษ์”** เป็นอติพจน์โวหาร **“แฟง”** คือชื่อผักพันธุ์หนึ่งที่มีขนาดเล็ก แต่ชูศรี บุนปาน มารดาของผู้เขียนกลับตัดแบ่งให้ผู้อื่นเสมือนว่า แฟงนั้นมีขนาดใหญ่มาก เพื่อบอกความมีน้ำใจที่เปี่ยมล้นของชูศรี บุนปาน ซึ่งมักแบ่งปันสิ่งของที่มีอยู่แก่ผู้อื่น

ผู้เขียนยังใช้โวหารปฏิทรรศน์ แสดงคุณลักษณะของผู้วายชนม์และแนวคิดเกี่ยวกับความตาย เพื่อให้เกิดความหมายที่ชัดเจนตรงตามวัตถุประสงค์ที่มุ่งสื่อ ดังบทไว้อาลัยหม่อมเจ้าวรรณไวยพากร วรธรรม (111-113) ผู้เขียนแสดงทรรณะเรื่องความตายว่า **“ความตายคือสิ่งไม่ตาย”** โดยใช้คำที่มีความหมายขัดแย้งกัน เพื่อสื่อว่าทุกชีวิตต้องเผชิญความตายอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ กระตุ้นให้ผู้อ่านตระหนักถึงว่า ความตายเป็นสิ่งที่คงอยู่กับมนุษย์ทุกคน ซึ่งเป็นธรรมดาของชีวิตและในบทไว้อาลัยสัมฤทธิ์ จิราธิวัฒน์ (120-123) ผู้เขียนกล่าวถึงคุณลักษณะการเป็นผู้บริหารของสัมฤทธิ์ จิราธิวัฒน์ ในการสั่งงานผู้ร่วมงานว่า **“ใจเย็นเหมือนไฟ”** โดยใช้คำที่มีความหมายขัดแย้งกัน คือคำว่า **“เย็น”** กับ **“ไฟ”** เพื่อสื่อว่าผู้วายชนม์ปฏิบัติงานกับผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยความสุขุม รอบคอบ ขณะเดียวกันก็ปรารถนาความสำเร็จที่รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

3. เนื้อหาของบทประพันธ์

เมื่อวิเคราะห์หลักวิธีในการนำเสนอเนื้อหาและการใช้ภาษาที่สื่อให้เห็นจินลาลินเป็นลักษณะเฉพาะของชรรค์ชัย บุนปาน

แล้วยังพบว่า บทความไว้อาลัยผู้วายชนม์มีเนื้อหาเกี่ยวเนื่องกับเรื่องราวชีวิตของผู้วายชนม์ในแง่การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ที่แสดงแนวคิดให้ตระหนักถึงหลักธรรมทางพุทธศาสนาอันเชื่อมโยงกับกฎอนิจจัง ตลอดจนคุณธรรมในการประกอบสัมมาชีพและการดำเนินชีวิต แม้เนื้อหาดังกล่าวจะมีใช้ทรรณะของผู้เขียน แต่ก็เป็นแนวคิดอันมีที่มาจากวัตรปฏิบัติของผู้วายชนม์ ซึ่งผู้เขียนนำมาบอกเล่า โดยมีประเด็นสำคัญ ดังนี้

3.1 หลักธรรมที่พุทธศาสนิกชนพึงตระหนัก

บุคคลมีอายุขัยในการดำรงชีวิตมากน้อยแตกต่างกัน แต่สิ่งที่ทุกคนจะต้องประสบเหมือนกัน คือความตายอันเป็นสิ่งที่เที่ยงแท้ ดังผู้เขียนได้กล่าวในบทไว้อาลัยสัมฤทธิ์ จิราธิวัฒน์ (123) เรื่อง **“หนึ่งในสามนัย”** ว่า **“ร่างกายสังขารเกิด ตั้งอยู่เสื่อมดับตามสภาพของมัน”** มนุษย์พึงยอมรับในกฎเกณฑ์นี้ ที่ชีวิตมีการเกิดและดับไปตามสภาพ

ความตายเป็นสิ่งเตือนใจให้มนุษย์ไม่ประมาท ดังบทไว้อาลัยสมภพ ไพรสมณ์ (175-177) ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่า การสิ้นลมหายใจของชีวิตหนึ่งอาจเป็นสิ่งเตือนใจให้ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ดำรงตนอย่างไม่ประมาท และอาจกระตุ้นให้เกิดการระลึกว่า ความตายย่อมเกิดขึ้นกับตนเช่นเดียวกับชีวิตอื่นอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ทั้งมีอาจุรู้ได้ว่า ความตายจะเกิดขึ้นกับตนเวลาและสถานที่ใด ทำให้เกิดความตระหนักรู้ นำไปสู่การใช้ชีวิตอย่างระมัดระวัง ผู้เขียนยังเปรียบเทียบความตายกับรางวัลของการเกิด เพื่อบอกให้ทราบว่า ธรรมชาติให้ความตายเคียงคู่กับการเกิดแก่มนุษย์ เมื่อชีวิตเกิดขึ้นแล้ว ความตายก็จะปรากฏตามมา เป็นสิ่งคู่กัน

สาเหตุการเสียชีวิตของผู้วายชนม์แตกต่างกันไปตามเหตุและปัจจัย บางคนเสียชีวิตจาก การถูกลอบทำร้าย อุบัติเหตุ และโรคภัยไข้เจ็บ ในบทไว้อาลัยสุขุม บุนปาน (93-101) ผู้เขียนเล่าเหตุการณ์อุบัติเหตุบนท้องถนนที่ตนและสุขุม บุนปาน พี่ชายประสพร่วมกัน ทำให้สูญเสียทรัพย์สิน แม้จะรอดชีวิต แต่ร่างกายก็ได้รับบาดเจ็บ ต้องใช้เวลานานในการเยียวยารักษาอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นนั้น เกิดจากความประมาทและความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ นอกจากการประสบอุบัติเหตุแล้ว โรคภัยไข้เจ็บยังเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้คนจำนวนมากเสียชีวิต ผู้เขียนกล่าวถึงคำบอกเล่าของมารดาที่ให้ความการเสียชีวิตของยายผู้เขียนอันเกิดจากโรคภัยไข้เจ็บ และชี้ว่าแม้ปัจจุบันมีแพทย์จำนวนมากที่เชี่ยวชาญในการรักษาโรคต่าง ๆ ทั้งยังมีเครื่องมือทางการแพทย์ที่ทันสมัย ผู้คนจำนวนมากก็ยังเสียชีวิตด้วยโรคภัยไข้เจ็บ การเสียชีวิตด้วยเหตุต่าง ๆ แสดงให้เห็นความไม่เที่ยงแท้ของชีวิต ถ้าคนเราเข้าใจและ

ยอมรับในกฎแห่งอนิจจังนี้ ความทุกข์ก็จะบรรเทาลง

เห็นได้ว่า ผู้เขียนนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นแนวคิดเพื่อแสดงความไม่เที่ยงแห่งชีวิต ที่พุทธศาสนิกชนพึงตระหนัก ดังพระธรรมปิฎก (ประยุทธ ปยุตโต) (2544 : 95-135) ได้กล่าวไว้ว่า ชีวิตเป็นไปตามภาวะทั้ง 3 คือ ภาวะแห่งอนิจจา ความไม่เที่ยง ไม่คงที่ เกิดดับเสื่อมสลายอยู่ตลอดเวลา ภาวะแห่งอนัตตา คือความไม่มีส่วนใดที่มีตัวตนแท้จริง ไม่อาจยึดถือเข้าครอบครองเป็นเจ้าของบังคับบัญชาให้เป็นไปตามความปรารถนาของตนได้ และภาวะแห่งทุกข์ตา คือถูกบีบคั้นด้วยการเกิดขึ้นและสลายตัวอยู่ทุกขณะ พร้อมก่อให้เกิดความทุกข์ได้เสมอในกรณีที่มีการเข้าไปเกี่ยวข้องกับความรู้และยึดติดถือมั่น ส่วนความขมขื่นระระ คือความสำนึกในความขาด พลาด หรือพรากแห่งตัวตน โดยเกิดความรู้สึกว่า ตัวตนถูกคุกคามด้วยความสูญเสีย สิ้นสลายหรือพลัดพราก จึงเป็นทุกข์ คับแค้น หดหู่ กังวล กระวนกระวาย และทุกข์เวทนา ชีวิตจึงไหลเวียนและดำเนินไปตามภาวะเหล่านี้ โดยแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ต่อเนื่องเป็นปัจจัยตามธรรมชาติ

3.2 คุณธรรมในการประกอบอาชีพ

คุณธรรมในการประกอบอาชีพ คือการปฏิบัติตนที่เหมาะสมดังงามในหน้าที่การงาน ชรรค์ชัย บุนปาน กล่าวถึงชีวิตของผู้วายชนม์ในแง่มุมของการประกอบอาชีพ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าบุคคลเหล่านั้นประสบความสำเร็จ เพราะประพฤติตนเหมาะสมด้วยหลักคุณธรรมในการปฏิบัติงาน 7 ประการ คือ ความไม่เผลอ ความเสียสละ ความขยันหมั่นเพียร ความอดทนอดกลั้น ความซื่อสัตย์สุจริต ความประณีตละเอียดถี่ถ้วน และความยุติธรรม ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่า การศึกษาเรียนรู้เป็นรากฐานสำคัญในการประกอบอาชีพ เพราะการทำงานแต่ละแขนงต้องใช้ความรู้เฉพาะทางและความรู้ด้านอื่นๆ เป็นส่วนประกอบ จึงจะเจริญก้าวหน้า

ในบทไว้อาลัยเรื่อง “ด้วยรักและระลึกถึง” (247-280) ผู้เขียนได้กล่าวถึงคำพูดของมานิตย์ นิสัยนต์ ที่แสดงถึงคุณธรรมของข้าราชการทหาร ตำรวจ ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเสียสละเพื่อชาติบ้านเมือง เพราะต้องผจญความยากลำบากและอุปสรรคต่างๆ ในถิ่นทุรกันดาร ห่างไกลความเจริญ ทั้งข้าศึกศัตรู โจรผู้ร้าย และยังขาดแคลนในทุกๆ ด้าน บางอาชีพต้องอาศัยความอดทนอดกลั้นอย่างมาก จึงจะก้าวผ่านความยากลำบากต่างๆ ได้ ดังบทไว้อาลัยเรื่อง “ด้วยความเคารพรัก” (48-151) ผู้เขียนนำพรรณนาของกำพล วัชรพล ผู้วายชนม์ มากกล่าวอ้างให้เห็นความอดทนอดกลั้นของนัก

หนังสือพิมพ์ ที่ต้องผจญความไม่เป็นธรรมทางการเมืองและอิทธิพลของผู้มีอำนาจ พร้อมชี้ชวนให้อ่านได้ตระหนักถึงความอดทนอดกลั้นของเสริมศรี เอกชัย ผู้วายชนม์ ที่ทุ่มเทแรงกายแรงใจในการปฏิบัติหน้าที่นักหนังสือพิมพ์ด้วยใจรักในวิชาชีพอย่างแท้จริง จึงสามารถฟันฝ่าขวากหนามไปได้ความประณีตละเอียดถี่ถ้วนเป็นอีกคุณลักษณะที่ควรถือปฏิบัติในการประกอบอาชีพดังเรื่อง “หนึ่งในสามนาย” (120-123) ผู้เขียนเล่าถึงความละเอียดถี่ถ้วนในการบริหารงานของสัมฤทธิ์ จิราธิวัฒน์ ผู้วายชนม์ ว่ามีการวางแผนงานและดำเนินตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบขณะเดียวกันก็ให้ความอิสระในการตัดสินใจแก่ผู้ร่วมงานอย่างเต็มที่ ทั้งยังชี้ให้เห็นว่า ผู้มีความละเอียดถี่ถ้วนย่อมคิดสะสมกำไร แม้เพียงเล็กน้อย เพื่อเพิ่มพูนมากขึ้นเมื่อเวลาผ่านไป

3.3 คุณธรรมในการดำรงชีวิต

บทไว้อาลัยผู้วายชนม์ของชรรค์ชัย บุนปาน นอกจากจะแสดงแง่คิดที่ให้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพแล้วยังแทรกด้วยคุณธรรมในการดำรงชีวิตที่ควรยึดมั่นเป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต อันจะนำความสุข ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ตลอดจนสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม โดยปรากฏข้อปฏิบัติ 5 ประการ คือความเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และความเสียสละ ความกล้าหาญและความเชื่อมั่นในตนเอง ความกตัญญูทดแทน และความรับผิดชอบ ผู้เขียนชี้ให้เห็นความเมตตากรุณาของมานิตย์ นิสัยนต์ ผู้วายชนม์ จากที่มานิตย์มักส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้มีความรู้ความสามารถได้มีโอกาสได้เข้าไปสู่ความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ดังปรากฏในบทไว้อาลัยเรื่อง “ด้วยรักและระลึกถึง” (247-280) ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และความเสียสละเป็นอีกคุณลักษณะหนึ่งที่จะทำให้บุคคลอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ในบทไว้อาลัยชูศรี บุนปาน (44-68) เรื่อง “ความทรงจำของลูกๆ” ผู้เขียนเล่าถึงชูศรี บุนปาน มารดาของผู้เขียน ที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และความเสียสละ โดยมักแบ่งปันและช่วยเหลือผู้อื่นให้คลายความเดือดร้อน ในขณะที่ตนเองไม่ได้ร้ายหรือสะดักสบายมากนัก

นอกจากนี้ ความกล้าหาญและความเชื่อมั่นในตนเองก็เป็นคุณธรรมสำคัญที่ผู้เขียนเน้นย้ำให้อ่านถือปฏิบัติในการดำรงชีวิต โดยแสดงพรรณนาว่า จิตใจเป็นส่วนสำคัญที่สุดของมนุษย์ เพราะความรู้สึกในจิตใจจะกระตุ้นให้มีพลังทั้งความคิดและการกระทำ ถ้าจิตใจเข้มแข็ง เด็ดเดี่ยว ร่างกายก็จะมีพลัง พร้อมจะประกอบกิจให้สำเร็จได้ ตรงกันข้าม หากจิตใจอ่อนแอ ร่างกายจะอ่อนแอไม่มีกำลังใจที่จะกระทำสิ่ง

ที่ต้องการให้ลุล่วงไปได้ การกระทำทุกอย่างจึงสำเร็จได้ด้วยใจ ผู้เขียนยกตัวอย่างบุคคลที่มีความเด็ดเดี่ยว กล่าวคือผู้ที่มีความมอยุติธรรม คือสุภม บุนปาน ผู้วายชนม์ ที่กล้าหาญต่อต้านผู้กระทำผิด ทั้งที่มีตำแหน่งยศศักดิ์สูงกว่า โดยไม่รู้สึกเกรงกลัวอิทธิพลของบุคคลเหล่านั้น ผู้เขียนยังจงใจให้ผู้อ่านตระหนักถึงการกตัญญูต่องานต่อ ผู้มีอุปการคุณ โดยชี้ว่าการพิมพ์หนังสือแจกในงานฌาปนกิจศพเป็นธรรมเนียมหนึ่ง ที่แสดงความกตัญญูต่องานต่อผู้ล่วงลับทั้งยังสื่อถึงคุณธรรมสำคัญของชาวพุทธที่ควรปฏิบัติอย่างยิ่ง ดังปรากฏในบทไว้อาลัยสละ ชาตินันท์ (34-35) คุณธรรมอีกประการคือความรับผิดชอบผู้เขียนเน้นย้ำคุณลักษณะนี้ว่า เป็นสิ่งจำเป็นยิ่งของผู้เป็นหัวหน้าครอบครัว ดังบทไว้อาลัยเปรื่อง เปลี่ยนสายสืบ (247-280) ผู้วายชนม์ที่ผู้เขียนบอกเล่าให้เห็นว่าผู้วายชนม์มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่อย่างไม่ขาดตกบกพร่องในฐานะหัวหน้าครอบครัว สามีนองภรรยา และพ่อของลูกควบคู่กัน

สรุป

บทไว้อาลัยผู้วายชนม์ของชรรค์ชัย บุนปาน ไม่เพียงกล่าวไว้อาลัยผู้วายชนม์ เพื่อรำลึกถึง แสดงความอาลัย และยกย่องคุณงามความดีของผู้วายชนม์เท่านั้น แต่ยังบอกเล่าเรื่องราวของผู้วายชนม์ในมุมมองของผู้เขียนที่เคยใกล้ชิดและสนิทสนมกันมาก่อน กล่าวได้ว่า ผู้เขียนได้นำส่วนที่เป็น “ความจริง” ซึ่งพบเห็นและสัมผัสด้วยตนเองมาเขียน มิได้เกิดจากการประดิษฐ์อย่างเกินจริง

ในส่วนของการใช้กลวิธีในการนำเสนอเนื้อหาที่แสดงให้เห็นวัจนลีลาของผู้เขียน ตั้งแต่การตั้งชื่อเรื่อง การเขียนความนำ เนื้อเรื่อง สรุป ที่เชื่อมโยงสอดคล้อง สื่อความหมายในทิศทางเดียวกัน โดยแสดงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทุกประเด็น ชี้ถึงความมีเอกภาพของบทความ และระดับภาษาที่สร้างความเป็นกันเอง ให้ผู้รับสารรู้สึกเหมือนกำลังฟังเรื่องราวของผู้ที่คุ้นเคยใกล้ชิดกัน ทั้งกระตุ้นให้ขบคิดตระหนักถึงสิ่งที่ควรและไม่ควรปฏิบัติด้วยคำ ประโยค ที่แสดงลักษณะเฉพาะของผู้เขียน ตลอดจนโวหารภาพพจน์ ที่จงใจให้ผู้อ่านเห็นภาพ คล้อยตามความคิดของผู้เขียน

เมื่อวิเคราะห์กลวิธีในการนำเสนอเนื้อหาและการใช้ภาษาที่สื่อให้เห็นลีลาอันเป็นลักษณะเฉพาะของชรรค์ชัย บุนปาน แล้วยังพบว่า บทความไว้อาลัยผู้วายชนม์มีเนื้อหาที่แสดงให้เห็นวัตรปฏิบัติของผู้วายชนม์ในแง่มุมของการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ โดยชี้แนะคิดให้ผู้อ่านตระหนักถึงหลักธรรมทางพุทธศาสนาอันเกี่ยวข้องกับ

กฎอนิจจัง ที่ชีวิตย่อมมีการเกิด เสื่อม และดับตามสภาพ ตลอดจนคุณธรรมในการประกอบสัมมาชีพและการดำเนินชีวิต แม้แนวคิดดังกล่าวจะมีใช้ทรงสนะโดยตรงของผู้เขียน แต่ก็มีที่มาจากวัตรปฏิบัติของผู้วายชนม์ ซึ่งผู้เขียนนำมาบอกเล่าเป็นแนวทาง เพื่อสร้างความสำเร็จชีวิต อันอาจเอื้อประโยชน์ต่อผู้ที่อยู่เบื้องหลัง

กล่าวได้ว่า ชรรค์ชัย บุนปาน ใช้กลวิธีในการนำเสนอเนื้อหาด้วยภาษาอันเป็นลักษณะเฉพาะ ที่มีเนื้อหาแสดงถึงแนวคิดแก่ผู้ที่ยังมีชีวิต และโน้มน้าวให้ผู้อ่านเกิดการรำลึกถึง ชาบซึ้ง ประทับใจในคุณงามความดีของผู้ที่จากไป

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษาวัจนลีลาในบทความไว้อาลัยผู้วายชนม์ของผู้เขียนคนอื่น ๆ เพื่อพิจารณาว่าผู้เขียนใช้กลวิธีในการนำเสนอเนื้อหาที่สอดคล้องแนวคิดและลีลาการเขียนที่โน้มน้าวใจให้เกิด การรำลึกถึง อาลัยอาวรณ์ ยกย่อง และประทับใจผู้วายชนม์ว่า มีความเหมือน หรือแตกต่างกันอย่างไร หรือศึกษางานประพันธ์แนวอื่น ๆ ของชรรค์ชัย บุนปาน เพื่อพิจารณาความสอดคล้องของรูปแบบและเนื้อหาที่แสดงคุณค่าของบทประพันธ์

เอกสารอ้างอิง

- ชรรค์ชัย บุนปาน. 2544. **ประดับไวโนโลกา**. กรุงเทพฯ : มติชน.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ ปยุตโต). 2544. **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
- มติชน. 2547. **พจนานุกรมฉบับมติชน**. กรุงเทพฯ : มติชน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2539. **พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม : ภาพพจน์โวหาร และกลการประพันธ์ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.
- _____. 2539. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2525**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- _____. 2539. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2542**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.